

Írta: Molnár László

A törvény jelentősége

Az elmúlt időszakban három olyan törvény született, amelyek külön-külön is fejlettségünk fokmérői lehetnek. A gyermekek védelméről majd a civil szervezetekről hozott törvények után ez év márciusában a Parlament megalkotta a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvényt.

Újabb civilizációs fokmérő e törvény, és bár kimondva nincsen, tudjuk, hogy ez belépőjegyeink egyike az Európai Közösségbe.

Talán nem lesz tanulságok nélküli a törvény születésének történetéből néhány mozzanatot földidézni.

A rendszerváltozást követő időszak törvénykezési lázában sokan szerettük volna – látva a vesztesek mind nagyobb számát s köztük a fogyatékkal élőket –, hogy kapjon prioritást a szociális törvénykezés.

Ma már belátható, hogy törekvéseink jórészt indokoltan váltak esélytelenné, mert a demokratikus jogállam kiépítését és a piacgazdaság működését megalapozó jogalkotást nem előzhették meg. Azonban e törekvések jelentősége jóval nagyobb, mintsem pusztán a politikai belátó képesség hiányát mutatnák.

Tény, hogy 1993-ban már az esélyegyenlőségről szóló törvényjavaslat egy korabeli változatát a T. Ház sürgősséggel tűzte napirendre, Solt Otilia és Szigeti György képviselők beterjesztésében.

Kevésbé bír jelentőséggel maga a sürgősség. Annál inkább viszont az, hogy a törvényjavaslatot nem fogadták el, és ezáltal a restanciák közé került, immár tudatosítva a közvélemény és a mindenkori kormányzat számára, hogy a fogyatékkal élők érdekei nem hagyhatók figyelmen kívül.

1994-ben is készült egy javaslat a Népjóléti Minisztériumban, amiről keveset tudunk. Az új koalíció megállapodásában és ezt követően a kormányprogramban már szerepelt a megalkotásra váró törvények között.

Széles körű szakmai és társadalmi, érdekvédelmi egyeztetés után 1997-ben elkészült a törvényjavaslat, de a kormány januárban úgy döntött, a kormányzati ciklus végéig már nem kerülhet a Parlament elé.

Hogy mégis napirendre tűzték és megszavazták a törvényt, ahhoz ismét néhány képviselő kitartására és a MEOSZ aláírásgyűjtési akciójára volt szükség. A MEOSZ aktivitásával sokan ambivalensek, hiszen nem csak arról van szó, hogy nyomásgyakorlásukkal a Parlament elé segítették a törvényt, de arról is, hogy más szervezetekhez képest hatékonyabb érdekvédelmi eszközként saját érdekeik és szükségleteik szerint lobbiztak.

Nemzetközi összehasonlásban merőben más fejlődését látjuk a fogyatékosok jogainak, mint idehaza. Az Egyesült Államokban és Kanadában, Nyugat-Európa és Skandinávia jóléti államaiban 1968 után társadalmi mozgalmak szerveződtek az emberi jogok kiteljesítéséért, köztük a hátrányos megkülönböztetés tilalmáért.

A fogyatékosokat érintő mozgalmak jelszavai egyszerre hordoztak társadalmi célokat és szakmai tartalmat. A „deinstitucionalizáció” (intézménytelenítés) egyfajta felszabadítási mozgalom volt azok érdekében, akik intézetekben éltek, és egyben az

intézménylebontás/átalakítás szakmai programját is jelentette. A normalizációs elvben a fogyatékosok társadalmi integrációja testesült meg, de jelentette az intézeti életviszonyok ilyen szemléletű átalakítását, a normális, mindenki számára élhető élet megteremtését.

E fejlődés eredményei nemzetközi dokumentumokban öltöttek testet, melyekhez Magyarország is csatlakozott. A vállalt kötelezettségek teljesítésének jelentős állomása az új törvény.

Nálunk a „negatív diszkrimináció” tilalmát az Alkotmánynál alacsonyabb szinten csak a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény fogalmazta meg. Az esélyegyenlőségi törvénnyel már egy másik kisebbséget, a fogyatékosokat is megilleti ez a jog. Kikényszeríthetővé teszi számukra a hozzáférést a fizikai és kulturális környezethez, az oktatáshoz, a munkához, a lakhatáshoz, a sporthoz, azaz garantálja ugyanazokat a polgári, politikai, gazdasági és kulturális jogokat, mint a társadalom többségének.

Korszerűen és pontosan fogalmaz a törvény: **„a fogyatékos emberek a társadalomnak egyenlő méltóságú, egyenrangú tagjai, akik a mindenkit megillető jogokkal és lehetőségekkel csak jelentős nehézségek árán vagy egyáltalán nem képesek élni.”**

Az egyenlő esélyek biztosítására tehát több jog illeti meg a fogyatékos kisebbséget.

Melyek a törvényben biztosított legfontosabb jogok?

A **kommunikációhoz** fűződő jog a fogyatékosok esetében a közérdekű információhoz jutást –például éppen a törvény megismerését – és a szolgáltatásokhoz való hozzáféréstről történő tájékoztatást jelenti. (Gondoljunk arra, hogy értelmi, hallás-, látás-, mozgás- és beszédsérülés esetén, hányféle módon és formában szükséges az információt biztosítani.)

A **közlekedéshez** való jog a közlekedési eszközöknek a fogyatékosok számára történő használhatóvá tételét jelenti. A törvény egyik legizgalmasabb fejezete a Zárórendelkezések, mert ebből tudhatjuk meg, hogy a középületek akadálymentesítését 2005. január 1-ig, míg a közlekedési rendszerek és a jelző, tájékoztató berendezések átalakítását fokozatosan, de legkésőbb 2010. január 1-ig kell megvalósítani.

Az **oktatáshoz, képzéshez** való jog biztosítása tekintetében sajnos nem hozott újat a törvény, mert valójában tartalmilag a többször módosított 1993. évi közoktatási törvény fogyatékosokra vonatkozó szabályozását ismétli meg, ami nem több helybenjárásnál. Tudniillik mindaddig realizálhatatlan jog marad az integrált oktatásban való részvétel, amíg e joggal a szülő defacto nem tud mit kezdeni, integrált oktatásra alkalmassá tett többségi iskolák hiányában.

A törvénynek ezért jelentős hiányossága, hogy továbbra is tartósítja a szegregált oktatást. Ehhez képest csekély eredménynek értékelhető, hogy 2005-ig meg kell teremteni a speciális oktatás személyi és tárgyi feltételeit, ha mindez a jelenleg hatályos közoktatási törvény szabta keretek között történik.

A **foglalkoztatáshoz** (munkához) fűződő jog tekintetében fontos volt annak kimondása a törvényben, hogy a fogyatékosnak joga van a nem fogyatékosokkal azonos helyen munkát vállalni. Ebből következően az integrált munkahelyek létesítését a központi költségvetés támogatni fogja. Ugyancsak jelentős, hogy a fogyatékosok súlyossága miatt integrált munkahelyen munkát végezni nem képes személyek számára 2005-ig speciális munkahelyeket (védett munkahelyeket) kell létesíteni.

A **lakóhely** megválasztásának joga – családi, lakóotthoni vagy intézményi –, bízunk benne, nemcsak kvázi jogot fog jelenteni, hanem valódi választási lehetőséget. Az intézményi ellátásra szorulóknak érdekében a jelenlegi intézményeket 2010-ig át kell alakítani a személyes szükségleteknek megfelelővé, illetve lakóotthonokká. (Az intézetből lakóotthonba költöztetésre, a kitagolásra szép példákat találunk már Magyarországon.)

A **rehabilitációhoz** való jog biztosítása érdekében a korábbi medikalizált ellátást a képességfejlesztésre is kiterjesztett programok egészítik ki a jövőben. Az egyéni szükségletekre épülő rehabilitációs szolgáltatások térnyerését a törvény elősegíteni látszik.

Az **Országos Fogyatékosügyi Tanács** és az **Országos Fogyatékosügyi Program** fog örködni a törvény megvalósulása felett, és folyamatos szolgáltatás-fejlesztéssel, a társadalmi szemlélet kedvező irányú alakításával munkálkodik majd a fogyatékos kisebbség valódi társadalmi tagságán. De legalább ennyire fontos, hogy a fogyatékosügy professzionális képviselői mellett civil kontroll is örködjön a hétköznapokban, mert a fogyatékkal élők a hivatalokban, az utcán, napi ügyeik intézése során és a tömegkommunikáción keresztül élik meg, hogy mit hozott számukra a törvény.

Ünnepi pillanat a törvény születése, de az ünnep rövid ideig tart, és utána azon kell fáradoznunk, hogy írott betűi és szelleme egyaránt érvényre jusson a hétköznapok gyakorlatában.

A törvény előretolt hatályba lépését 1999. január 1-jét követően 6-11 év áll rendelkezésre a végrehajtásra, nagyjából ennyi idő alatt realizálódik a jóléti államok fogyatékosügyi programja is. Azonban éberem kell figyelni a törvényt követő rendeletalkotás során arra is, hogy a szakmai konzervativizmus képviselői és a finanszírozást sokallók ne lássanak hozzá a törvény felpuhításához.